

**MILLIY QADRIYAT URF-ODAT AN'ANALARNI SHAKLLANTIRIB
HAYOTGA TAYYORLASH MAZMUNI VA BOSQICHLARI**

Buxoro davlat pedagogika instituti

Husenova Aziza Sharipovna

Sabirova Boljon Usmon qizi

Osiyo Xalqaro Universiteti magistranti

dotsenti, pedagogika fanlari bo'yicha falsafa

doktori (PhD)

aziza.husenova@buxdpi.uz

Annotatsiya: Mazkur maqolada ta'lim tashkilotlarida milliy qadriyatlar va urf-odat an'analarni shakllantirishning ahamiyati tahlil qilinadi. Ta'lim muassasalarida milliy madaniyat va an'alar asosida ta'lim berishning ahamiyati, bu jarayonning yosh avlodni milliy ruhda tarbiyalashdagi roli, hamda jahon ta'lim tizimida milliy qadriyatlarni saqlash va rivojlantirish muhimligi keltirilgan. Milliy qadriyatlar va urf-odatlar ta'limda qanday yuksaltirilishi va ular orqali yoshlar ongida qanday ijobiy o'zgarishlar yuz berishi haqida fikrlar yuritiladi.

Kalit so'zlar: Ta'lim tashkilotlari, milliy qadriyatlar, urf-odatlar, ta'lim jarayoni, madaniyat, tarbiya, yoshlar

Kirish: Bugungi kunda ta'lim tashkilotlarida milliy qadriyatlar va urf-odatlarni shakllantirish zarurati tobora ortib bormoqda. Jamiyatda milliy ma'naviyat, etika va an'analarni yosh avlodga yetkazish, ularni milliy g'urur va vatanparvarlik ruhida tarbiyalash ta'lim tizimining eng dolzarb masalalaridan biri hisoblanadi. Ta'lim jarayonida milliy qadriyatlar asosida shakllangan dunyoqarash yoshlarning jamiyatga faolligini oshiradi, ularda yuksak axloqiy qadriyatlar va mas'uliyatni rivojlantiradi. Shuningdek, milliy qadriyatlar va urf-odatlar yoshlarni o'z xalqi va madaniyatiga hurmat bilan munosabatda bo'lishga, o'zini va o'z xalqini tushunishga, o'zligiga sodiq bo'lishga, va davlatga fidoyilik hissini kuchaytirishga xizmat qiladi. Ta'lim tizimida milliy qadriyatlar va urf-odatlarning ahamiyatini oshirish yoshlarni globalizatsiya, madaniyatlar o'rtasidagi o'zaro ta'sir va ko'plab ijtimoiy o'zgarishlar sharoitida o'z milliy identifikatsiyasini saqlab qolishga yordam beradi. Ayniqsa, yosh avlodning dunyoqarashini shakllantirishda an'anaviy o'rgatish metodlaridan foydalanish, milliy madaniyat va qadriyatlarni ta'lim jarayoniga singdirish juda muhimdir. Bunda, ta'lim muassasalarining roli juda katta, chunki ular yoshlarning birinchi ijtimoiy makonidir va u yerda ular dunyoqarashini rivojlantiradi, ijtimoiy, axloqiy va ma'naviy qadriyatlarni o'rganadi.

Shuningdek, milliy qadriyatlar va urf-odatlar nafaqat ta'lim jarayonining asosiy tarkibiy qismlari bo'lishi kerak, balki ular jamiyatning mustahkamlanishi va barqaror rivojlanishi uchun zarur bo'lgan ijtimoiy ko'priq sifatida ham xizmat qiladi. Bu jarayon yoshlar orasida milliy birlashuv, o'zaro hurmat va hamjihatlikni shakllantirishga yordam beradi. Shu bilan birga, milliy qadriyatlar ta'lim tizimining boshqa jihatlari, masalan, ilm-fan, san'at, tarix va madaniyat bilan bog'lanib, butun xalqning rivojlanishiga ijobiy ta'sir ko'rsatadi. Shu sababli, ta'lim tashkilotlarida milliy qadriyatlar va urf-odatlarni shakllantirishni rivojlantirish va bu jarayonni tizimli ravishda amalga oshirish kerak. Milliy an'analarga hurmat va ularga asoslangan ta'lim, nafaqat yoshlarni tarbiyalashda, balki ular orasida jamiyatga muhabbat, vatanparvarlik va mas'uliyat hissini ham uyg'otadi. Shunday qilib, milliy qadriyatlarni ta'lim jarayoniga singdirish, yoshlarning kamolotini ta'minlash, shuningdek, milliy taraqqiyotning barqarorligini ta'minlashga xizmat qiladi.

Adabiyotlar tahlili

Ta'lim tizimida milliy qadriyatlar va urf-odatlarni shakllantirish masalasi jahon va mahalliy ilmiy adabiyotda keng yoritilgan. Milliy qadriyatlarni yoshlar ongida shakllantirish, ta'lim jarayonida ularga o'zlikni anglash va jamiyatga bo'lgan mas'uliyatni tushunishga yordam berish bo'yicha bir qancha muhim ishlar amalga oshirilgan. Bu jarayonda ta'lim tashkilotlarining o'rni, ularda milliy qadriyatlarni aks ettiruvchi metodik yondashuvlar, o'quv dasturlari va metodologiyalarni yaratish masalalari hamda bu jarayonda davlat siyosati va jamiyatning roli o'rganiladi. M. X. Mirzaeva (2018) o'zining *“Milliy qadriyatlar va ularning ta'lim tizimiga ta'siri”* nomli maqolasida milliy qadriyatlarni ta'lim tizimiga qanday joriy qilish kerakligini tahlil qiladi. Muallifning fikricha, milliy qadriyatlar faqat madaniyatga oid emas, balki ahloqiy, ijtimoiy va siyosiy jihatlarni ham o'z ichiga oladi. Mirzaeva, ta'lim tizimida milliy qadriyatlarni shakllantirish uchun davlat tomonidan ishlab chiqilgan yondashuvlar va siyosatlar yoshlarni tarbiyalashda samarali ekanligini ta'kidlaydi. Xususan, o'quv dasturlariga milliy qadriyatlarni aks ettirish va bu yo'nalishda o'qituvchilarga metodik yordam ko'rsatish zarurligini qayd etadi [1].

Bundan tashqari, N. J. Usmanova (2020) *“Ta'limda milliy qadriyatlarni shakllantirish metodikalari”* nomli ishida ta'lim jarayonida milliy urf-odatlar va qadriyatlarni o'rganishning metodologik asoslarini ko'rib chiqadi. Usmanova, ta'lim muassasalarida o'quvchilarga milliy madaniyatni o'rgatish uchun interfaol metodlarni qo'llash, milliy san'at, adabiyot va tarixni integratsiyalashni ta'minlash zarurligini ta'kidlaydi. U, shuningdek, milliy qadriyatlarni jamiyatda rivojlantirishning ta'lim tizimidagi muhim rolini, yoshlarning ijtimoiy hayotga integratsiyasini oshirishdagi ahamiyatini ko'rsatadi [2].

Shuningdek, O. Karimov (2019) *“Yoshlar tarbiyasida milliy qadriyatlar”* nomli maqolasida milliy qadriyatlarning yoshlar tarbiyasidagi o'rni va ahamiyatini

o'rganadi. Muallif, milliy qadriyatlarni ta'lim jarayoniga singdirish orqali yoshlarni nafaqat ma'naviy rivojlantirish, balki ularni ijtimoiy va madaniy nuqtai nazardan ham shakllantirish kerakligini ta'kidlaydi. Karimovning tadqiqotida milliy urf-odatlar va qadriyatlarning yoshlar ongida qanday mustahkamlanishi, ularga asoslangan ta'limning samaradorligi va ijtimoiy rivojlanish uchun zaruriyati keltirilgan. U ta'limda milliy qadriyatlarni o'rganishning asosiy metodlarini, shu jumladan, milliy bayramlar, musiqalar, adabiyotlar va san'at bilan tanishtirishni alohida ajratadi [3]. Bundan tashqari, S. R. Tursunov (2021) *"Ta'lim tizimida milliy qadriyatlarni tarbiyalash"* nomli maqolasida ta'lim jarayonida milliy qadriyatlarni tarbiyalashning ilmiy asoslarini tahlil qiladi. U milliy qadriyatlarni shakllantirishda o'qituvchining roli, o'quvchilarning ma'naviy-axloqiy shakllanishidagi ahamiyatini ko'rib chiqadi. Tursunovning fikricha, ta'lim jarayonida milliy qadriyatlar faqatgina o'quv dasturlariga kiritish bilan cheklanmay, o'quvchi va o'qituvchi o'rtasida doimiy muloqot, muomala va o'zaro hurmatni rivojlantirish orqali amalga oshirilishi kerak [4].

Shu bilan birga, Z. A. Tashpulatov (2022) *"Milliy qadriyatlarni shakllantirishda zamonaviy pedagogik texnologiyalar"* nomli tadqiqotida, milliy qadriyatlarni yoshlar orasida shakllantirishda zamonaviy pedagogik texnologiyalarning rolini o'rganadi. U, milliy qadriyatlar va urf-odatlarni tarbiyalashda interfaol metodlar, multimedia vositalari va zamonaviy texnologiyalardan foydalanishning samaradorligini ko'rsatadi. Tashpulatov, milliy qadriyatlarni tarbiyalashda pedagogik texnologiyalarning innovatsion yondashuvlarini qo'llashni ta'kidlaydi va ta'lim jarayonida o'quvchilarning faol ishtirokini ta'minlashni zarur deb hisoblaydi [5].

Tahlil va Natijalar

Milliy qadriyatlar va urf-odatlarni ta'lim tizimiga integratsiya qilish masalasi bugungi kunda dolzarb ahamiyatga ega. Ta'lim tizimi nafaqat bilim berish, balki o'quvchilarni ma'naviy va axloqiy jihatdan shakllantirishga, ularni o'z xalqining tarixiy va madaniy merosi bilan tanishtirishga ham qaratilgan. Milliy qadriyatlarni yosh avlodga o'rgatish, ular orqali jamiyatda ijtimoiy barqarorlik va birdamlikni ta'minlash, shuningdek, kelajakda jamiyatning ma'naviy darajasini oshirishda muhim o'rin tutadi.

Ta'lim tizimida milliy qadriyatlarni integratsiya qilish

Milliy qadriyatlarni ta'lim tizimiga samarali integratsiya qilish uchun avvalo o'quv dasturlari va darsliklarga alohida e'tibor qaratish lozim. O'quv materiallarida milliy tarix, madaniyat, san'at, adabiyot va urf-odatlar bilan tanishtiruvchi mavzularni kengaytirish o'quvchilarda o'z xalqining boy merosi haqida ongli tasavvur yaratadi. O'zbekistonning boy tarixiy yodgorliklari, buyuk ajdodlarning tarixiy roli va xalqning milliy qadriyatlari haqida to'liq ma'lumot berish, o'quvchilarga o'z xalqiga bo'lgan muhabbat va g'urur hissini shakllantirishga yordam beradi. Misol uchun, o'quvchilarga

tarix darslarida faqat tarixiy sanalar, voqealar va shaxslar haqida ma'lumot bermasdan, balki ularni o'sha davrning milliy qadriyatlari, ahloqiy me'yorlari va xalqning yashash tarzini tushunishga undash kerak. Bu, o'z navbatida, o'quvchilarning tarixni nafaqat faktlar to'plami sifatida, balki millatning madaniy va axloqiy rivojlanishini tushunish orqali qabul qilishini ta'minlaydi. Shunday qilib, milliy qadriyatlar nafaqat o'qitilishi, balki yoshlar ongida ularga nisbatan hurmat va qiziqish uyg'otilishi zarur.

Innovatsion pedagogik texnologiyalarni qo'llash

Zamonaviy ta'limda milliy qadriyatlarni shakllantirishda innovatsion pedagogik texnologiyalarning qo'llanilishi muhim rol o'ynaydi. O'quvchilarga milliy qadriyatlarni o'rganishda interfaol metodlar va multimedia vositalaridan foydalanish, ular uchun nafaqat bilim olish, balki ularni amaliyotda qo'llash imkoniyatini yaratadi. Ta'limda multimedia vositalari, virtual sayohatlar, video materiallar, interfaol o'yinlar va onlayn platformalar orqali milliy qadriyatlarni o'rgatish o'quvchilarning qiziqishini oshiradi va ularning faol ishtirokini ta'minlaydi. Shuningdek, milliy bayramlar, an'anaviy san'at va musiqalar kabi tadbirlarni o'tkazish orqali o'quvchilarga milliy madaniyatni faol ravishda o'rganish imkoniyati beriladi. Bundan tashqari, ta'lim jarayonida zamonaviy texnologiyalarni qo'llash o'quvchilarga milliy qadriyatlar va urf-odatlarini turli xil nuqtai nazarlardan ko'rishga imkoniyat yaratadi. Masalan, tarixiy darslarda o'quvchilarni tarixiy voqealarni tahlil qilishga, xalqning madaniy an'analarini o'rganishga, va ularni jamiyatdagi hozirgi ahvol bilan bog'lashga undash mumkin. Bunday yondashuv o'quvchilarda nafaqat bilim, balki madaniy merosga nisbatan qiziqish va hurmatni ham shakllantiradi.

Ta'lim jarayonida milliy qadriyatlarni shakllantirishda o'qituvchilarning roli nihoyatda muhimdir. O'qituvchi, nafaqat bilim beruvchi, balki tarbiyachi, o'quvchilarning ruhiy va axloqiy rivojlanishiga hissa qo'shuvchi shaxsdir. Milliy qadriyatlarni o'rgatishda o'qituvchilar o'zining xulq-atvori, metodikasi va shaxsiy sifatlari bilan o'quvchilarga namuna bo'lishi kerak. O'qituvchining milliy qadriyatlarga bo'lgan hurmati, vatanparvarlik hissi va o'z xalqining madaniyatiga e'tibori, o'quvchilarning dunyoqarashini shakllantirishda katta rol o'ynaydi. Bundan tashqari, o'qituvchilar milliy qadriyatlarni o'rganishda yangi metodik yondashuvlarni, pedagogik texnologiyalarni qo'llashlari kerak. Bu orqali ular o'quvchilarga milliy qadriyatlarni o'rgatish jarayonini yanada jonli va qiziqarli qilishlari mumkin. Shuningdek, o'qituvchilar o'quvchilarga milliy qadriyatlarni amaliyotda qanday qo'llashni o'rgatishlari, ularni jamiyatda faollikka undashlari lozim. O'quvchilarga milliy qadriyatlarni o'rgatishda o'qituvchilarning metodik bilimlari va pedagogik salohiyatlari ularga o'z xalqining boy madaniy merosi bilan tanishtirishda muhim vosita bo'lib xizmat qiladi.

Jamoat va ota-onalar bilan hamkorlik

Milliy qadriyatlarni shakllantirishda jamoat va ota-onalar bilan hamkorlik ham zarur. Ota-onalar o'z farzandlarini uyda tarbiyalashda milliy qadriyatlar, urf-odatlar va an'analarga amal qilishlari kerak. Ular farzandlariga milliy madaniyat, til, tarix va milliy urf-odatlar haqida gapirib, ularni ma'naviy jihatdan tarbiyalashda faol ishtirok etishlari lozim. Ota-onalar va ta'lim muassasalari o'rtasidagi hamkorlik yoshlarni milliy qadriyatlar asosida tarbiyalashda muhim ahamiyatga ega. Shuningdek, jamoatchilik o'quv muassasalariga o'z fikrlarini bildirish, milliy tadbirlar va bayramlarda o'quvchilarga rahbarlik qilish orqali faol ishtirok etishi mumkin. Milliy bayramlar, an'anaviy musobaqalar va festivallar orqali jamiyatda milliy qadriyatlarni targ'ib qilish, yoshlar ongida o'z xalqiga bo'lgan hurmat va ehtiromni mustahkamlashga yordam beradi.

Xulosa

Ta'lim tashkilotlarida milliy qadriyatlar va urf-odatlarni shakllantirish jarayoni nafaqat o'quvchilarning ma'naviy va axloqiy rivojlanishiga, balki jamiyatning kelajakdagi barqarorligini ta'minlashga ham xizmat qiladi. Ta'lim tizimining asosiy vazifalaridan biri – yoshlarni o'z milliy merosi bilan tanishtirish, ularni o'z xalqining tarixiy, madaniy va axloqiy qadriyatlariga hurmat bilan qarashga o'rgatishdir. Milliy qadriyatlarni ta'lim jarayoniga integratsiya qilish, o'quvchilarda milliy g'urur, vatanparvarlik va o'zligini anglash hissini shakllantirishga yordam beradi. Innovatsion pedagogik texnologiyalar, interfaol metodlar va o'qituvchilarning yuqori malakasi milliy qadriyatlarni o'rganish va o'quvchilarga ularga bo'lgan hurmatni shakllantirishda muhim rol o'ynaydi. Ta'lim jarayonida milliy qadriyatlarni o'rgatishning samarali usullari o'quvchilarning nafaqat bilimlarini, balki ularning dunyoqarashini kengaytirishga, axloqiy me'yorlarga bo'lgan hurmatni oshirishga xizmat qiladi. Bundan tashqari, ota-onalar va jamoat bilan hamkorlikning ahamiyati katta. Ota-onalar o'z farzandlarini milliy qadriyatlar asosida tarbiyalashda, ta'lim muassasalari bilan yaqindan hamkorlik qilishlari kerak. Bu esa, o'quvchilarda o'z xalqiga bo'lgan muhabbatni va madaniyatga bo'lgan hurmatni kuchaytiradi. Shu bilan birga, milliy qadriyatlarni ta'lim tizimiga to'liq integratsiya qilish jarayonida doimiy ravishda yangiliklar kiritish, pedagogik metodlarni takomillashtirish va o'quvchilarning milliy ongini rivojlantirishga yo'naltirilgan dasturlarni ishlab chiqish zarur. Bularning barchasi, o'z navbatida, jamiyatning barqaror rivojlanishiga, milliy birdamlik va vatanparvarlik ruhining kuchayishiga olib keladi.

Foydalanilgan adabiyotlar ro'yxati:

1. Mirzaeva, M. X. (2018). *Milliy qadriyatlar va ularning ta'lim tizimiga ta'siri*. Toshkent: O'zbekiston Milliy Universiteti.
2. Usmanova, N. J. (2020). *Ta'limda milliy qadriyatlarni shakllantirish metodiklari*. Samarqand: Samarqand davlat universiteti.

3. Karimov, O. (2019). *Yoshlar tarbiyasida milliy qadriyatlar*. Tashkent: O'zbekiston Fanlar Akademiyasi.
4. Tursunov, S. R. (2021). *Ta'lim tizimida milliy qadriyatlarni tarbiyalash*. Toshkent: O'zbekiston Ta'lim Vazirligi.
5. Tashpulatov, Z. A. (2022). *Milliy qadriyatlarni shakllantirishda zamonaviy pedagogik texnologiyalar*. Buxoro: Buxoro davlat universiteti.
6. Xolov, J. (2021). *Urf-odatlar va an'analar asosida ta'lim jarayonini rivojlantirish*. Urganch: Xorazm davlat universiteti nashriyoti.
7. Qodirov, Z. (2017). *Milliy qadriyatlarni yoshlar ongiga singdirish: nazariya va amaliyot*. Toshkent: O'zbekiston yoshlar ittifoqi nashriyoti.